

ORNIS FENNICA

1930

SUOMEN LINTUTIETEELLISEN SEURAN JULKAISEMA
UTGIVEN AV ORNITOLOGISKA FÖRENINGEN I FINLAND

N:o 4

Toimittajat: tri *Ivar Hortling*, Helsinki —
Kulosaari, maist. *Einari Merikallio*, Kerava.

Toimituksen osoite: tri *Ivar Hortling*, Helsinki —
Kulosaari.

Vuosikerran tilaushinta: Smk. 50:—, ulko-
maille Smk. 50:—

Redaktörer: dr *Ivar Hortling*, Helsingfors —
Brändö, mag. *Einari Merikallio*, Kerava.

Redaktionens adress: dr *Ivar Hortling*, Helsingfors —
Brändö.

Prenumerationsavgift per årgång: Fmk 50:—
till utlandet Fmk 50:—

Bezugspreis für Abonnenten im Ausland Fmk 50:—

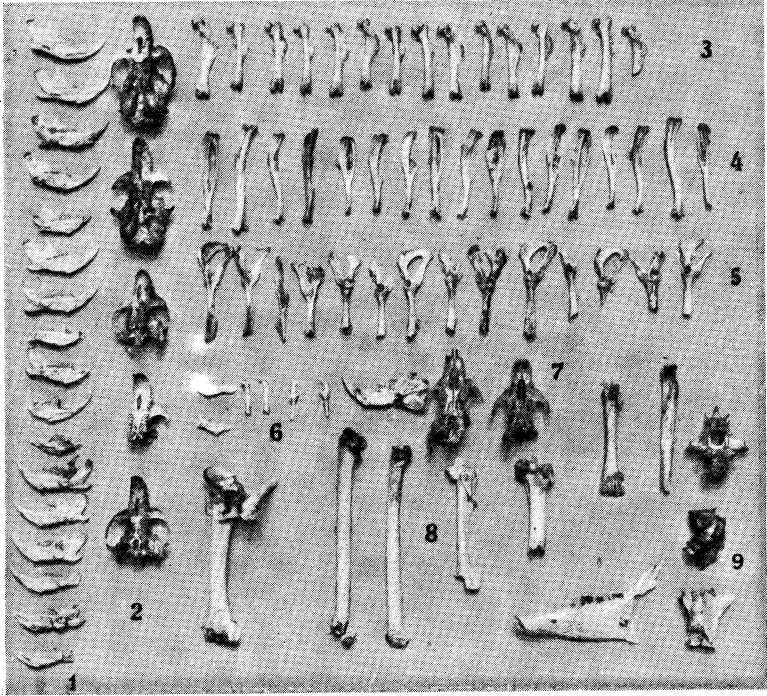
Huuhkajan ateriatunkiot ja mitä ne todistavat¹⁾.

K. E. KIVIRIKKO.

On yleisesti tunnettua että pöllöt ja päiväpetolinnut nielevät saaliinsa, mikäli mahdollista, luineen, kaikkineen. Myyrät, hiiret päästäiset ja linnut, jotka vain mahtuvat suuresti laajentuneesta ruokatorvesta, joutuvat kokonaisina suoraa päätä mahalaukkuun, jossa kaikki ravinnoksi kelpaavat osat liukenevat. Liukenemattomat osat, kuten luut, karvat ja höyhenet sekä kynnet, nokan ja lihasmahan sarveispeite täyttävät lopulta koko mahalaukun, muodostuen koviksi palloiksi, jotka lintu oksentaa pois suustansa. Pesän lähetyvillä, eniten juuri pesäpuun alta, löytääkin näinollen koko joukon mainittuja oksennuspalloja, joista asiantuntija voi saada selville kyseessä olevan lintulajin ruokalistan. Siellä missä kotka, huuhkaja, muuttohaukka tai kalasääski on löytänyt sopivan ja rauhaisan pesäpaikan, jossa se kenenkään häiritsemättä on saanut pesiä ja vaalia poikasiaan vuosikymmeniä, voi tavata aikojen kuluessa kerrostuneita ateriatunkioita, joista voi saada selvää myös seudun riistan runsaudesta ja vaihtelevaisuudesta eri vuosina.

Mitä taas tulee isompiin riistaeläimiin, joita lintu kylläkin jaksaa kuljettaa mukanaan, mutta ei niellä kokonaisina, paloittelee se ne nokallansa, syöden ne sitten pala palalta. Jo rotan tai isomman ojamyyrän kokoisesta saaliista huuhkaja puraisee pään poikki tai paloittelee sen kolmeen, neljään palaseen. Jäniksenkin pää näyttää olevan liian iso kokonaisena nielaistavaksi, koska harvoin tapaa, ainakaan täysikasvuisen eläimen, pääkalloja oksennuspalloissa. Sen sijaan alaleuan puoliskot ja yläleuan hammasrivit ovat aivan ylei-

¹⁾ Kuvalaatta kirjoittajan.

Huuhkajan (*Bubo bubo*) ruoanjätteistä poimittuja luita 1—5 Ojamyyrän (*Paludicola amphibius*): 1. alaleukoja, 2. pääkalloja, 3. reisiluita, 4. sääri- + pohjeluita, 5. lantion puoliskoita, 6. Peltomyyrän (*Agricola agrestis*). 7. Rotan (*Mus decumanus*). 8. Variksen (*Corone cornix*). 9. Jäniksen (*Lepus*). Koko $\frac{1}{3}$.

siä. Vieläkin isommista saaliseläimistä, etenkin linnuista, jää ruokailupaikalle paljon nieltäviksi mahdottomiakin jätteitä, kuten raajojen pitkiä putkiluita, lantion luita, rintalastoja, sulkia, kokonaisia siipiä y. m. Milloin näitä tapaa pesän lähetyvillä, ovat ne tietysti kauempaa tuotuja, emon sinne kantamia. Muina kuin pesimisaikoina petolinnut tavallisesti syövät saaliinsa pyyntipaikalla tai kantavat ne sen korkeintaan johonkin sopivampaan tai turvallisempaan piilopaikkaan.

Tutkijalle, joka joutuu noita jätteitä tarkastamaan, ei lajin määrittäminen jostakin yksityisestä luokkaleimestä ole niinkään helppoa. Helppoisin käy lajin määrittäminen kokonaisuudesta pääkallosta ja alaleuoista, jotka yleensä parhaiten säilyvät mahalaukussa, vieläpä vuosikymmeniä noissa oksennuspalloissakin. Jotenkin helppo on myös

sulista ja höyhenistä todeta kyseessä oleva saalislintu. Kynsistä on jo vaikeampi saada selvää, lihasmahan sarveispeitteen kappaleista ja luunsirusista ei saa selvää ensinkään.

Keväällä 1930 olin tilaisuudessa ottamaan talteen useita oksennuspalloja ja muitakin ruoanjätteitä vanhalta huuhkajan pesäpaikalta Nevas-nimisen kartanon maalta Sipoon pitäjässä. Kartanon pihamaan lähettyviltä alkaa kapea, vuonon tapainen laakso, joka jatkuu merenrantaan saakka. Sen kummallakin puolella kohoaa korkeita kallion seinämiä, jotka varsinkin itäpuolella ovat pystysuorat, jopa jonkin verran eteenpäin kaltevat. Eri korkeudelta on aikojen kuluessa sieltä täältä irtautunut valtavia lohkarkeit, ja näin on syntynyt sopivia hyllyjä petolintujen pesäpaikoiksi. Ylinnä kallion laella kasvoi mäntymetsää ja alakasvistona sankkaa kanervikkoa, johon isompikin eläin voi mainiosti kätkeytyä. Laakson keskellä luikerteli kapea joki mataline, kortetta ja muita vesikasveja kasvavine rantoineen, ja pellot levisivät molemmin puolin. Talossa kerrotin huuhkajan miesmuistin aikana pitäneen kalliota pesäpaikkanaan. Nytkin linnut olivat varhaisesta keväästä pihamaalla lennelleet ja yön hämäryydessä voimakkaasti huudelleet. Olivatpa ne toisinaan istahtaneet katollekin ja pihapuissa saalista tähystelleet.

Samaan pesähyllyyn huuhkajat eivät kaikkina vuosina viehättyneet. Ja olihan kallion seinämässä valitsemisen varaa. Nytkin pesä oli pitkän matkan päässä siitä paikasta, missä se oli ollut edellisenä vuonna. Ja että pesä oli eri vuosina ollut milloin milläkin hyllyllä, sen saattoi päättää ruoan jätteistä ja muista merkeistä.

Pöllöjen tavallisin riistaeläin oli jätteistä päättäen ollut isompi ojamyyrä (*Paludicola amphibius*). Niistä erittelin kokonaista 18 alaleuan puoliskoa, joista 10 vasenta, 8 oikeata. Lisäksi 2 pääkalloa yläleuan hammasriveineen, 15 reisiluuta, 17 sääri- ja pohjeluuta sekä 14 lantion puoliskoa. Kaikesta päättäen nuo alavat joen rannat, jossa korte muodostaa ojamyyrän pääasiallisimman ravinnon, olivat huuhkajan parhaita pyyntimaita. Mutta ojamyyräkään, enempää kuin muitakaan jyrjsijöitä, ei ole kaikkina vuosina. Toisinaan niitä on aika runsaasti, ja silloin saalistaminen on helppoa. Istuuhan ojamyyrä kauan aikaa, kortetta jyrjsien, mutamättäällä, ja sen hampaitten purupintojen hankaantuminen toisiansa vastaan kuuluu jo pitkien matkojen päähän, opastaen saaliin lyötämisessä. Mutta jyrjsijöistä köyhinä vuosina täytyy huuhkajan varmaankin etsiä ruo-

kansa kauempaa ja tyytyä muuhunkin saaliiseen. Olisi tietenkin mielenkiintoista todeta miltä vuodelta nuo kyseessä olevat ojamyyrän jätteet polveutuvat, sen nojalla voitaisiin tehdä hauskoja päätelmiä. Huomattava on, että nuo jätteet koottiin enimmäkseen samalta pesähyllyltä. Ehkäpä toinen hylly olisi antanut toisia tuloksia.

Edelleen oli noissa jätteissä kaksi peltomyyrän (*Agricola agrestis*) alaleuan puoliskoa, kaksi reisiluuta ja kaksi lantion puoliskoa. Todennäköisesti tämä laji samoihin aikoihin oli ollut harvalukuinen, vai olisiko isompi ja lihavampi ojamyyrä ollut halutumpi ja helpommin saatavissa.

Jäniksestä (*Lepus sp.*) en tavannut muita jätteitä kuin yhden selkänikaman, kanalinnuista ei mitään. Mutta talossa tiedettiin kertoa, että koko paikkakunnalla ei enää pitkiin aikoihin ole nähty lumessakaan jäniksen jälkiä eikä metsissä lintuja. Todennäköisesti ne jo tarkoin olivat ehtineet kadota parempiin suihin.

Variksia oli seudulla kuitenkin vielä aika runsaasti. Niiden kerrottiin yöpyvän mäntymetsään lähemmäksi meren rantaa, josta toisinaan kuului aika melua, kun huuhkaja todennäköisesti kävi siellä saalistansa hakemassa. Variksen sulkia ja luita olikin kanerivikossa kaikkialla merkinä huuhkajan ateriesta.

Jos yksistään näistä ruoanjätteistä tehtäisiin johtopäätöksiä, olisi huuhkajaa pidettävä erittäin hyödyllisenä lintuna. Mutta katso-kaamme mitä jätteet erään toisen huuhkajaparin pesäpaikasta tiedoittavat.

Myöhemmin samana keväänä sain toht. I. Hortlingilta lähetyksen erilaisia jätteitä, jotka hän oli koonnut huuhkajan vanhalta pesäpaikalta Espoosta. Jätteet olivat nytkin osaksi oksennuspalloja, osaksi aterian jäännöksiä. Edellisistä tapasin etupäässä jyrсийн kalloja ja alaleukoja, mutta myös isompien saaliseläinten luupalasia, joista oli mahdotonta mitään päätellä. Seuraavia lajeja sain selville:

1. Ojamyyrä (*Paludicola amphibius*): 9 pääkalloa, 10 alaleuan puoliskoa, 1 lapaluu, 4 lantion puoliskoa, 4 sääri- ja pohjeluuta.

2. Isorotta (*Mus decumanus*): 6 alaleuan puoliskoa ja 3 pääkalloa yläleuan hammasriveineen, 5 sääri- ja pohjeluuta.

3. Jäniksen (*Lepus sp.*) alaleuan puolisko ja siinä kolme hammasta, 5 nikamaa, 3 jalkapöydän luuta ja varvasta, 1 niskaluu.

4. Metso (*Tetrao urogallus*): 2 koirasmetson pääkalloa, 3 olkaluuta, 2 kokonaista eturaajaa, 2 kyynärvartta, 3 reisiluuta, 3 sääri-

luuta, 2 kyynärluuta, 2 värttinäluuta, 2 korppiluuta, 2 lapaluuta, 1 jalka, 1 lantio, 1 rintalasta, 1 täydellinen hartiaosa ja toinen eturaaja, paljon sulkia ja höyheniä.

5. Teeri (*Lyrurus tetrix*): 2 alaleukaa, 2 nilkkaa ja varpaat, 1 sääriilu, 3 reisiluuta, sulkia ja höyheniä.

6. Variksen (*Corone cornix*) sulkia.

7. Huuhkajan (*Bubo bubo*) pääkallo, 2 olkaluuta, 1 lapaluuta ja korppiluuta, paljon sulkia ja höyheniä.

8. Pieniä luupalasia, joita en voinut määrätä.

Metson ja teeren jätteitä lähemmin tarkastamalla huomaa edellisten kuuluneen kolmelle, jälkimmäisten kahdelle yksilölle. Luista, mutta etenkin pääkalloista ja sulista päättäen ovat metsot olleet aika isoja, ehkä 3.5 tai 4 kilon painoisia. Kun ei voi ajatella että pesäpaikan lähettyvillä milloinkaan olisi ollut noin jaloa riistaa, on huuhkajan täytynyt kuljettaa sitä ehkä hyvinkin kaukaa. Että huuhkaja kykenee isompaakin riistaa kynsissään ilmaan kohottamaan, senhän on taiteilija Ferdinand von Wright jo siveltimellään ikuistuttanut tunnetussa taulussaan „huuhkaja jäniksen kimpussa“. Mutta suuremoinen mahtanee olla näky, kun huuhkaja kuljettaa itseänsä suurempaa lintua, joka ehkä kauan räpistelee vapautuakseen ryöstäjänsä kynsistä. Teeri sitävastoin on vähäpätöinen kuljetettava kauempaakin.

Mutta miten on selitettävissä huuhkajan jätteet? Ehyt pääkallo osoittaa että sitä ei ole saaliseläimenä käytetty. Se olisi varmaankin koputettu rikki, varsinkin kun aivokopan luut eivät ole erikoisen lujarakenteiset. Ovathan aivot yleensä monien pikkuliintujenkin, kuten talitiaisen ja lepinkäisen parasta herkkua. Muissakaan luissa ei näkynyt väkivallan merkkiä. Täytynee näinollen otaksua että parista jompikumpi, ehkäpä koiras, on saanut myrkyä tai muuta ruoaksi sopimatonta, pesänsä lähettyvillä kuollut ja siihen paikkaan mädännyt. Jos taas muuttohaukka, joka pesii samoilla kallionseinämillä ja on tunnettu erittäin häikäilemättömäksi, olisi huuhkajan saaliiksensa tappanut, mikä on vähemmän uskottavaa, olisi sekin käynyt päähän kovakouraisemmin käsiksi. Huuhkajan kuolema jää siis arvoitukseksi.

Että huuhkaja lähestyy pihamaita asettuen istumaan katollekin, se tiedetään. Mutta rotan jätteet antavat tukea sille otaksumalle, että se navettojen ja tallien luota löytää saaliiksensa rottia, jotka yön pimeydessä uskaltavat näyttäytyä.

Zusammenfassung. Im Frühjahr 1930 sammelte ich auf einem Brutplatz des Uhus auf dem Gut Nevas im Kirchspiel Sipoo, Südfinnland, eine Menge Gewölle und andere Nahrungsreste. Der Nestplatz befand sich an einem steilen Bergabhang, der ein schmales fjordähnliches Tal begrenzte. Längs dem Tal entlang schlängelt sich ein Flösschen, dessen Ufer mit Seggen und anderen Wasserpflanzen bewachsen sind. Zu beiden Seiten des Flösschens gab es bebautes Ackerland. Die Berge waren mit Kieferwald bewachsen, die Untervegetation bestand aus üppigem Heidekraut. Im Lauf der Zeiten hatten sich grosse Steinblöcke von den Abhängen losgemacht, wodurch sich geeignete Nistplätze für Raubvögel gebildet hatten. Das Nest soll sich nicht alle Jahre in derselben Nische befunden haben, sondern bald hier, bald dort.

Von den Resten zu urteilen, hatte die Hauptnahrung des Uhus aus Wasserratten, *Paludicola amphibius*, bestanden. Offenbar waren die sanften Flussufer mit ihrer Seggenvegetation das hauptsächlichste Jagdgebiet des Uhus. Es ist schwer zu entscheiden, von welchem Jahre die Reste stammten. Wie bekannt, wechselt die Individuenzahl der Nager in verschiedenen Jahren: bald sind sie sehr zahlreich, dann hat der Uhu Nahrung in Überfülle, bald sind sie wie verschwunden. Möglicherweise hätte eine andere Brutnische andere Resultate gezeitigt. In den Gewölle gab es ferner zwei Unterkieferhälften der Erdmaus, *Agricola agrestis*, zwei Oberschenkel und zwei Beckenhälften. Vom Hasen gab es nur einen Knochen, Reste von Waldhühnern überhaupt nicht. Dagegen gab es im Heidekraut reichlich von Schwingen und Federn der Nebelkrähe. Auf Grund obenerwähnter Nahrungsreste könnte man schliessen, dass der Uhu ein sogar sehr nützlicher Vogel ist.

Später lieferte mir Dr. Hortling verschiedene Nahrungsreste des Uhus, die er im Kirchspiel Esbo gesammelt hatte. Ihre nähere Untersuchung ergab folgende Resultate:

1. Wasserratte, *Paludicola amphibius*: 9 Schädel, 10 Unterkieferhälften, ein Schulterblatt, 4 Beckenhälften, 4 Schien- und Wadenbeine.

2. Wanderratte, *Mus decumanus*: 6 Unterkieferhälften, 3 Schädel mit Zähnen, 5 Unterschenkel.

3. Hase, *Lepus*: 1 Unterkieferhälfte mit 3 Zähnen, 5 Wirbel, 5 Mittelfussknochen und Zehen, 1 Schläfenbein.

4. Auerhuhn, *Tetrao urogallus*: 2 (männl.) Schädel, 3 Ober-

armbeine 2 Flügel, 4 Ellen, 3 Oberschenkel, 3 Unterschenkel, 4 Speichen, 2 Rabenschnabelbeine, 2 Schulterblätter, 1 Lauf mit Zehen, 1 Becken, 1 Brustbein, 1 Schultergürtel und 1 Flügel; Schwingen und Federn.

5. Birkhuhn, *Lyrurus tetrix*: 2 Unterkiefer, 2 Läufe nebst Zehen, 1 Unterschenkel, 3 Oberschenkel; Schwingen und Federn.

6. Nebelkrähe, *Corone cornix*: Schwingen.

7. Uhu (!) *Bubo bubo*: 1 Schädel, 2 Oberarmbeine, 1 Schulterblatt, 1 Rabenschnabelbein, Schwingen und Federn.

8. Viel kleine Knochenrester, die nicht näher bestimmt werden konnten.

Durch nähere Untersuchung der Reste vom Auerhuhn konnte festgestellt werden, dass sie von 3 Individuen stammen. Die Vögel sind recht gross gewesen, etwa 3.5—4 kg. Da man kaum annehmen kann, dass so viel Beute in der nächsten Umgebung des Nestes zu Gebot gestanden habe, muss der Uhu seine Opfer von weit her geschleppt haben.

Rätselhaft bleiben die Uhu-Reste. Der unversehrte Schädel beweist, dass der Vogel keine Beute gewesen ist. Sonst hätte der angreifende Vogel den Schädel seines Beutetieres durchhackt, um so mehr als die Schädelknochen nicht besonders hart sind. Vielleicht hat der Uhu Gift erhalten und ist in der Nähe seines Nestes erlegen.

Dass der Uhu zur Nachtzeit bewohnte Gegenden aufsucht und sich sogar auf Hausdächer setzt, ist bekannt. Die Rattenrester geben der Annahme eine Stütze, dass der Uhu in der Nähe von Pferde- und Kuhstallungen nach Nahrung geht.

Några blad ur sothönans *Fulica a. atra* L. utbredningshistoria i Finland.

Av ERIK W. NYSTRÖM och GÖSTA IDMAN.

Fågelfaunan undergår ju i alla länder under tidernas lopp förändringar och naturligtvis är detta fallet än mer beträffande olika områden inom samma land. Orsakerna härtill äro självfallet mångahanda, men utan tvivel utgör människans görande och låtande en av huvudfaktorerna. Skogar nedhuggas och rensas, sjöar och träsk sänkas, kärr uttorkas m. m., och allt sådant tvingar en del fågel-